

СУЧАСНІ РЕЛІГІЇ І РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ

УДК 2-67

DOI <https://doi.org/10.32420/2306-3548/2024.95.07>

В'ячеслав Агєєв

МАТРИЦИЗМ ЯК ЕЗОТЕРИЧНА ШТУЧНА РЕЛІГІЯ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОСОФСЬКИЙ ОГЛЯД

У статті досліджено феномен появи та функціонування штучної релігії матрицизму, що виникла у фан-спільноті фільму «Матриця», розглянуто постмодерний «текучий» спосіб буття цієї релігії та досліджено паралелі з джедайством. Але коли джедайство було адаптацією до реальності штучної релігії, вигаданої для сюжету фільму «Зоряні війни», та поширилося у великих фан-спільнотах, то матрицизм натомість уникає масовізації.

Проаналізовано догматику матрицизму – першої штучної релігії на основі кінематографічного сюжету, яка спробувала стати езотеричною і якій, схоже, це вдалося, навіть враховуючи складності для приховування своєї діяльності у сучасному мережевому суспільстві.

Першою з релігій, що постали з популярного кінематографу, матрицизм проголошує таїнством вживання психоделіків, які подосі зостаються забороненими в більшості країн, і вже цим суттєво вирізняється серед штучних релігій.

Висунуто гіпотезу про створення матрицизму дискордіанцями, чи, принаймні, людьми, які добре знають цю релігію, оскільки глибше порівняння цих двох штучних релігій показує багато спільних рис, постулатів, збіжність аксіологічних настанов. Серед іншого, відзначено попит на якісно розроблені та максимально реалістичні релігії з боку кінематографу, що, на нашу думку, призведе до створення подібних продуманих і якісних релігій у майбутньому.

У матрицизмі виразно простежується зв'язок з важливими буддистськими, індуїстськими ідеями, зокрема з концепцією майї як ілюзії, яка стає на заваді пізнанню реальності, яка, в суто постмодерністському баченні сприймається як багатошарова. У філософсько-релігійний синтез матрицизму увійшли ідеї гностицизму, зокрема його бачення Творця як обмеженого та недосконалого, та віри бахаї, у якій матрицисти знаходять першу згадку концепції матриці. В сюжетах фільмів «Матриці» для увиразнення цієї концепції використано потужні можливості, які з'явилися в комп'ютерну епоху, досягнення технокультури. Мотив самопізнання тут також має буддистсько-гностичне підґрунтя. Як і більшість шкіл буддизму, матрицизм не прагне поширювати своє вчення, та претендує на езотеричність. Функціонування штучної релігії кінематографічного, тобто поп-культурного походження, яка прокламує езотеричну онтологію є новим для релігій такого походження.

Наголошено деякі теоретичні проблеми, які цей рух, як і ряд подібних, постулюють для релігієзнавства вже самим фактом свого існування. Зокрема, важливо розуміти підстави, з огляду на які дискримінують подібні феномени. Складною є і проблема рецепції таких явищ дослідниками-релігієзнавцями. Адже тут кінофільм, явище масової культури, жанр переважно розважальний, використовується як сакральний текст. Для пояснення феномену варто залучати концепцію гіперреальності та гіпертексту, тим більш що сама релігія має виразно текстове походження. Очевидним видається вплив філософії, аксіології та естетики постмодернізму з його релятивізмом та відмовою від ієрархізації й пошуку єдино правильної абсолютної істини. Для матрицизму має значення саме прагнення до трансценденції та пошуку вищих смислів.

Матрицизм підтверджує розвиток явища, яке пов'язували насамперед із джедайством: штучні релігії, створені кінематографом, можуть продовжувати функціонувати у реальному світі. Тож секуляризація може інтерпретуватися не як зникнення релігій, а як видозміна виявів релігійності у світі, де різношаровість і відносність реальності має все більше значення. Для всебічного осмислення таких процесів потрібна співпраця релігієзнавців із культурологами та мистецтвознавцями.

Ключові слова: матрицизм, дискордіанство, популярна культура, штучна релігія, психоделіки.

Vyacheslav Ageyev

MATRIXISM AS AN ESOTERIC INVENTED RELIGION: A HISTORICAL AND CULTURAL REVIEW

The article examines the phenomenon of the emergence and functioning of Matrixism, an invented religion which emerged in the fan community of the “The Matrix” movie. Looking as a postmodern “fluid” religion having similarities with Jediism at first glance, Matrixism is quite different. Jediism was an adaptation of the religion invented for the Star Wars series to reality and spread in large fan communities, Matrixism chose to avoid massification instead.

The tenets of Matrixism are analyzed for this is the first of invented religions based on a cinematic plot, which tried to become esoteric and which seems to have succeeded, even given the difficulties in hiding its activities in modern network society.

Also, Matrixism has become the first of invented religions to emerge from popular cinema, which proclaims the use of psychedelics to be its sacrament (though psychedelics are still illegal in most countries).

The article states the hypothesis of the creation of the Matrixism by Discordians, or at least people who know this religion well, because a deeper comparison of these two invented religions shows many common features, postulates, convergence of axiological guidelines.

Modern movie industry creates the demand for high-quality and realistic religions for the needs of new products; this demand will lead to the creation of similar well-thought-out and high-quality religions-from-the-movies in the future.

Matrixism has a clear connection with important Buddhist and Hindu ideas, in particular with the concept of Maya as an illusion that hinders the knowledge of reality, which, in a purely postmodernist vision, is perceived as multilayered. The philosophical-religious synthesis of the "Matrix" included the ideas of Gnosticism, in particular its vision of the Creator as limited and imperfect, and the Bahá'í faith, in which matrixists find the first mention of the concept of the matrix. The creators of the Matrix movies have used powerful opportunities that emerged in the computer age, the achievements of techno culture, to express their concept. The motive of self-knowledge here also has a Buddhist and Gnostic basis. Like most schools of Buddhism, matrixism does not seek to actively proselytize, rather seeking an esoteric way of existence.

To explain the phenomenon of matrixism, it is necessary to involve the concepts of hyperreality and hypertext, especially since this religion itself has a clear textual origin. The influence of the philosophy, axiology, and aesthetics of postmodernism with its relativism and refusal to hierarchize and search for the single correct absolute truth seems obvious. For matrixism, the very desire for transcendence and the search for higher meanings are important.

Matrixism confirms the development of a phenomenon that was associated primarily with Jediism: artificial religions created from movie narratives are able to function in the real world. Therefore, secularization can be interpreted not as the disappearance of religions, but as a modification of manifestations of religiosity in a world where the diversity and relativity of reality is increasingly important. The comprehensive understanding of such processes in invented religions requires the cooperation of scholars of religion with culturologists and art critics.

Key words: matrixism, discordianism, pop-culture, invented religion, psychedelics.

Актуальність. Фільм "Матриця" захопив і неймовірно софістикованими символами, що відсилали до класичних релігій, і вишуканою естетикою кіберпанку, і (не меншою мірою!) увагою до бойових сцен, вогневої підготовки шукачів високих істин. Культовість фільму спричинила появу не лише спільноти фанів, як це траплялося із багатьма знаменитими творами, але й постановня штучної релігії.

Матрицизм – сповнена екзистенційної тривоги й апокаліптики штучна релігія, яка виникла після виходу на екрани кінотрилогії "Матриці" тоді ще братів Вачовських (згодом вони стали сестрами). Сьогодні матрицизм відомий лише вузькому колу фахівців, які займаються новітніми та штучними релігіями, однак привертає увагу кількома унікальними рисами й уже самим фактом своєї появи ставить перед релігієзнавством ряд теоретичних питань. Серед інших штучних релігій родом з витворів популярної культури матрицизм виділяється не лише тяжінням до кіберпанкової естетики "Матриці", а й сакралізацією вживання заборонених майже в усіх країнах психоделіків, інтеграцією ідей та практик гностицизму, буддизму, індуїзму та віри Бахаї з сучасною технокультурою.

Матрицизм від самого початку став претендувати на езотеричний статус, зважаючи на такі таємничі практики, як мережева анонімність, хакерство, психоделічні тайнства.

Наскільки життєздатною може бути сучасна штучна релігія кінематографічного походження, яка

обирає езотеричну онтологію? Наскільки взагалі сумісний езотеризм і релігія, що походить із тексту поп-культури?

Релігії у творах сучасного кінематографу стають все більш реалістичними, продуманими і мають все більший потенціал "сходити" з екранів у реальне життя. Якщо поширення релігії джедайства після прокату "Зоряних війн" виявилось новим і несподіваним для релігієзнавства феноменом, то після серії подібних штучних релігій, які вийшли в життя з творів мистецтва, стало можливим говорити про цілий спектр штучних релігій художнього та кінематографічного походження. Однак жодна з них до матрицизму не намагалася вести езотеричний спосіб життя.

Вихід четвертого фільму епопеї "Матриці" у грудні 2021 хоч і тимчасово збільшив кількість пошукових запитів, статей та блог-постів, де згадувався матрицизм, не призвів до помітної активності з боку прихильників руху.

Мета цього дослідження: опис штучної релігії матрицизму та аналіз релігійних, філософських та психологічних концепцій, які намагається інкорпорувати матрицизм, вираження їх у практиці adeptів цього руху; аналіз соціо-психологічного запиту на подібні рухи.

Об'єкт дослідження: матрицизм, штучна релігія, яка з'явилася після виходу в кінопрокат фільмів братів Вачовських "Матриця" та збірки з дев'яти короткометражних мультфільмів Аніматриця й комп'ютерної гри Enter the Matrix за мотивами кінострічки.

Предмет дослідження: матрицизм, його релігійне, філософське та психологічне наповнення та релігійні практики у ширшому контексті штучних релігій постмодерну.

Ступінь дослідженості. Як і інші штучні релігії XXI століття, матрицизм в його ширших виявах та впливах на пов'язані культурні явища, зокрема рухи New Age, ще недостатньо досліджений. Езотерична та конспірологічна ідеологія руху сприяє його прихованості та створює складності для розгляду.

Новизна дослідження полягає у спробі глибшого релігійно-психологічного аналізу сутнісного ядра матрицизму та спробі порівняння концептуального наповнення і практик з дискордіанством; висунення гіпотези про спорідненість обох релігій, чи, як мінімум, впливів дискордіанства на матрицизм.

Основний виклад.

“Матриці” і поява матрицизму

Про появу матрицизму або ж “шляху Єдиного” (“the Path of the One”) стало відомо через пів року після виходу в показ третього фільму “Матриця. Революції” (2003 рік).

Про створення нової релігії оголосила анонімна ініціативна група влітку 2004 року; так само анонімною була перша веб-сторінка руху на платформі GeoCities (далі покажемо, що цифрова анонімність є важливою в контексті побудови стосунків з соціумом адептів матрицизму). Сторінка доступна у веб-архіві¹ і сьогодні є історичним джерелом інформації про цю унікальну релігію.

Відразу після появи матрицизм привернув значну увагу як релігієзнавців та соціологів релігії, так і ЗМІ. Ця релігія згадується у щонайменше трьох серйозних наукових дослідженнях релігійних рухів (Поссамай А. Релігія і популярна культура: гіперреальний Завіт², Джордсон С. Радість сект³, та Поссамай А. В пошуку духовностей Нового Віку⁴), у багатьох статтях, вивчається у спецкурсах університетів Заходу, присвячених новим релігійним рухам.

Однак, на відміну від, наприклад, джедаїства, релігії, що постала серед фанів Зоряних Війн як спроба реконструкції придуманої для кінострічки релігії лицарів-джедаїв і отримала подальший розвиток серед фанів вже як досить масова самостійна штучна релігія, творці матрицизму пішли іншим шляхом – і відразу постулювали своє вчення як призначене для вузького кола обраних.

Соціолог релігії А. Поссамай визначив матрицизм як “гіперреальну релігію”⁵, залучаючи до пояснення цього і подібних феноменів популярної культури концепцію гіпер-реальності Ж. Бодріяра. Йдеться про навмисне створення симулякру релігії, однак симулякру настільки реалістичного, що його практично неможливо відрізнити від справжньої релігії. Подібним чином функціонує і термін “плинна релігія” Т. Тайри⁶.

Однак, на нашу думку, для подібних феноменів доцільнішим є застосування терміну К. Кьюзак “штучні релігії”⁷.

Згідно з теорією А. Поссамай не лише Зоряні Війни, Стар Трек, чи Матриця, але й навіть фільми про Гаррі Поттера, Баффі-знищувачку вампірів та “Володар Перснів” є чимось більшим, ніж просто феномени кінематографу чи телевізійного ескапізму. У парадигмі цього дослідника такі явища потрібно класифікувати як “гіперреальні релігії”, тобто попкультурний стан існування подібних до традиційних релігій та виявів духовності наративів епохи постмодерну, які пов'язані з текучими суспільними структурами пізнього капіталізму і які в сучасних умовах здатні виконувати багато з тих функцій, які виконують “класичні релігії”, та задовольняти потреби, які раніше задовольняли саме класичні релігії. “Їхні наповнені релігійним підтекстом історії духовної драми, боротьби добра проти зла, історії «обраних», пророків, благісних світових сил – усе це означає, що вони є джерелом натхнення для “шукачів””⁸.

Базуючися на текстах Ж. Бодріяра, Ж. Липовецького і Ф. Джеймсона, А. Поссамай фактично постулює рівність між джедаїством і матрицизмом, з одного боку, і класичними релігіями, з іншого, в сучасному постмодерному суспільстві.

З цієї точки зору нас не повинні бентежити претензії штучних релігій на однаковий юридичний статус із класичними релігійними об'єднаннями: якщо українська держава виділяла пільги на газ та електрику церкві держави-агресора, Московському патріархату, то чому Церкві Летючого Локшинного Чудовиська чи Церкві Великої Качки не мати таких пільг також?

Базове питання, яке подібні релігії та їхні адепти вже самим своїм існуванням ставлять сучасному суспільству: чому дискримінуються такі релігії? Адже віра в “силу”, “матрицю” нічим не краща і не гірша,

¹ Matrixism. The Path of the One. <https://web.archive.org/web/20071024181150/http://www.geocities.com/matrixism/>

² Possamai, A. (2005). In Search of New Age Spiritualities. Ashgate Publishing, Ltd

³ Jordison, S.J. (2005). The Joy of Sects. Robson Books. P. 128.

⁴ Possamai, A. (2005a). Religion and Popular Culture: A Hyper-Real Testament. https://web.archive.org/web/20110807053452/http://www.peterlang.com/download/extract/14609/extract_29272.pdf

⁵ Possamai, A. (2005). In Search of New Age Spiritualities. Ashgate Publishing, Ltd

⁶ Taira, T. (2006). Notkea Uskonto [Liquid Religion]. Tampere: Ectos.

⁷ Агеев В. Штучні та пародійні релігії: проблеми дефініції. Українське релігієзнавство. (2021). № 94. С. 25-30.

⁸ Possamai, A. (2005a). Religion and Popular Culture: A Hyper-Real Testament. https://web.archive.org/web/20110807053452/http://www.peterlang.com/download/extract/14609/extract_29272.pdf. P. 176, 207.]

(однак, на думку їхніх прихильників, сучасніша й веселіша), ніж віра у розп'яте і воскресле божество, яке ходить по воді, рятує від першородного гріха (який незрозуміло звідки взявся) та обіцяє воскресіння всім померлим незрозумілими методами.

Користуючися подібною логікою, адепти дискордіанства чи матрицизму можуть вважати, що якщо віряни Церкви Корінних Американців (яка виникла історично не так давно – у XIX столітті, тому може класифікуватися як НРТ, що вже значно ближче до штучних релігій, ніж класичні авраамічні) після складних і тривалих юридичних баталій в судах США домоглися законного права на споживання психоделіків як таїнства, то немає серйозних причин, щоб ці релігії, виникнувши всього на сто чи сто п'ятдесят років пізніше, не користувалися подібним правом⁹.

Один із перших дослідників штучних релігій, Д. Чідестер¹⁰ бачить подібні форми релігій як сучасну фолккультуру та її спробу опонувати елітарним дискурсам через створення таких симулякрів релігій, які навмисне представляють дуже схожими на “справжні релігії”.

“Матриця” порушила питання стосунків із машинним оточенням, яке постійно ускладнюється і від якого людство з кожним роком стає все більше залежним, що спричиняє тривогу як серед спеціалістів, так і серед ширшої аудиторії. Матрицизм сприйняв цей наратив як пророцтво з високою ймовірністю втілення у варіантах від змалюваного у кінострічці програшу людства Штучному Інтелекту та рабському йому підкоренню чи й знищенню – до тоталітарної цифрової диктатури (зародки якої вже можна вбачати у системі тотального стеження і “соціального кредиту” в Китаї).

На відміну від масових популярних фанських утворень довкола інших популярних серіалів та фільмів, матрицизм відразу почав позиціонувати себе як досить езотеричне знання з цілком сучасною есхатологією. Йдеться про ослаблення людства корупцією і марнославством та передачу всієї роботи розумним людиноподібним роботам, повстання Штучного Інтелекту і цивілізації розумних машин, яка виявиться розумнішою і сильнішою за людство та захоче взяти його під повний свій контроль чи й знищити у випадку спроб непослуху. – Такі побоювання корелюють із візіями деяких фантастів та технофутуристів та поширеною конспірологічною ідеєю про швидке постання суспільства тотального технологічного контролю. Чорною моделлю

такого соціуму є існуюча в деяких районах Китаю система “соціального кредиту” – багатомільйонно-камерна мережа стеження за населенням (а відтак відбувається автоматична дискримінація в правах). Тому секулярним мешканцем сучасного мегаполісу подібні провіщення сприймаються значно реалістичніше, ніж, наприклад пророцтва Біблії чи Корану.

Візія війни людства зі штучним інтелектом та роботами Матриці й Аніматриці виявилася достатньо апокаліптичною і реалістичною: з атомними бомбардуваннями та перетворенням самим людством поверхні планети в позбавлену життя пустелю, використанням залишків людства як енергоресурсу для машин, із заміною психічної реальності на віртуальну симуляцію. Сьогоднішнє (2024) поле бою, з все глибшим накопученням під землю, роботизованими платформами та очікуваннями масової появи повністю автономних від оператора-людини у вирішенні питання про враження цілі бойових систем, тільки посилює сприйняття візії Вачовських як пророчих.

Філософські та релігійні компоненти матрицизму

Насичені релігійна, психологічна та філософська складові наративу “Матриці” відзначалися багатьма кінокритиками та вченими.

Кінотрилогія збудована так, щоб послідовно руйнувати конструкти, які глядач “вдягає” на фільм. Якщо в першій Матриці була чітка дихотомічна космологія ілюзорного світу матриці і хорошого Зіону вільного людства, то в третьому фільмі ця реальність також руйнується. Щоб перемогти агента, Нео доводиться поступитися йому. Філософ-трансперсоналог Кен Вільбер у розмові з Ланою Вачовські¹¹ порівнює трансформу Нео, який вже не може бачити фізичними очима і користується лише “духовним зором” та бачить машини як сяюче світло, як прояв Духу, зі ще одним руйнуванням ілюзії: цього разу ілюзії “поганості” машинної цивілізації, що може натякати на трансгуманістичні візії майбутнього. В одному з мультфільмів серії “Аніматриці” робот також допомагає людині, захищає від небезпек і підключає до своєї матриці. Це може інтерпретуватися як натяк на те, що інстинктивний опір цифровій реальності, яку консервативніші реципієнти сприймають як “неприродну”, з часом обертається продовженням і розвитком людського творіння і є неунікним майбутнім, як і подальше розмивання меж між “штучною релігією” і “справжньою релігією” або “природною духовністю” та “духовністю у діджиталізованому світі”.

Для розуміння матрицизму доведеться проаналізувати ідейне наповнення трилогії “Матриці” та дев'ятисерійної “Аніматриці”, яке стало основою матрицизму та практики його послідовників.

⁹ Melton, J.G. (2007). Perspective New New Religions: Revisiting a Concept. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*. The Regents of the University of California. 10 (4): 103–112. <https://doi:10.1525/nr.2007.10.4.103>.

¹⁰ Chidester, D. (2005). *Authentic Fakes: Religion and American Popular Culture*. Berkeley, Los Angeles, London.

¹¹ Wilber, K., Wachowski L. (2004). The many Meanings of the Matrix. *Integral Life*. <https://integrallife.com/many-meanings-matrix/>

Аналізуючи фільми “Матриці”, а тим більше мультфільми та комп’ютерну гру, як джерело релігії, релігієзнавцеві доводиться опинятися у дещо незвичній ролі. Сама можливість сприймати кінофільм як священний текст у людства з’явилася лише у ХХ столітті. Для консервативного світу релігій це все ще щось дуже нове, що принесли людству сучасні технології.

Космологія світу Матриці обертається довкола питання про те, чим є реальність, який світ ховається за тим, що доступне в обмеженому людському сприйнятті? Чи не живе людство у симуляції, не усвідомлюючи того? У світі Матриці реальністю є саме така симуляція, і якщо ти не прокинувся і не побачив, що це симуляція, яка транслюється прямо в мозок, ти не можеш це не лише усвідомити, а й навіть помітити. Тому реальності тут немає, є лише сюрреальне, де факт і його інтерпретації вже не лише не базуються на єдиній напередзаданій “реальності”, а й майже не мають до неї відношення. Можливе й інше бачення: реальність багат шарова, і істина кожного з шарів відносна стосовно істини інших шарів.

І людина може в цій симульованій реальності провести все життя, так і не мавши навіть думки про його штучність та ілюзорність...

Найбільш приваблива і найбільш екзистенційно тривожна ідея Матриці полягає в тому, що людство вже живе у такій комп’ютерній симуляції, не усвідомлюючи того. Ідея є дещо спрощеною для розуміння сучасною популярною культурою доктриною майї буддизму – перцептивної та когнітивної ілюзій, що закривають від людського суб’єкта пізнання істинної реальності, приховують її за нескінченною регресією ілюзій, когнітивних помилок та викривлень. Інше, не менш песимістичне, бачення матриці, – алюзія на міф про печеру Платона з не менш жалюгідним становищем людства, яке ніколи не бачило світла істини.

Персонаж Морфеус перефразовує Чжуан-Цзи: “У тебе коли-небудь був сон, Нео, який, ти точно знав, був реальним? А що якщо ти не міг прокинутися з цього сну? Як би ти відрізняв справжній світ і світ сновидіння?». Знайти справжній сенс у такій флюїдній і водночас штучній реальності майже неможливо, адже вона навмисне сконструйована таким чином. У інтерпретації однієї з мережових спільнот матрицистів це формулюється як “матриця є програмою, яка генерує сенс з порожнечі. Не питай, що генерує порожнечу, бо це нескінченна замкнена послідовність”¹².

Якщо в першій Матриці цілком “християнський” сюжет про Спасителя, який виявляє свої

надприродні здібності, щоб врятувати людство, то в другій ми дізнаємося, що Матриця, в ілюзії якої існують люди, – далеко не перша версія, і описувана дія -- це вже шоста матриця. І Спаситель – теж новий у кожній ітерації та має свої обмеження. Таким чином історія з лінійної стає, що характерно для індуїзму, циклічною. Щоб вирватися з цього жахиття і врятувати людство від знищення, Спасителю доводиться вдатися до екзистенційного пошуку себе та пояснення тьмних складного, похмурого, ворожого та небезпечного світу довкола. У боротьбі зі злом якраз буквально виборюється можливість мати ключі до знання світу, який видається значно складнішим, ніж здавалося початково.

Наскрізний мотив фільму цілком буддистсько-гностичний: пізнати себе (у квартирі Піфії з “Матриці” міститься напис із Дельфійського храму: “Пізнай самого себе”), подолати ілюзію, яка ховає правду.

Ще одна паралель із буддизмом у тому, що матрицизм не шукає широкої проповіді, місіонерства, і, вочевидь, не ставить за мету поширення свого вчення “у маси”.

Фактично (з огляду оригінального сайту та скупої інформації, доступної у веб-архівах, що стосуються матрицизму, та описів його дослідниками початку двохтисячних) кінотрилогія “Матриця” у цій релігії сприймається якщо не як одкровення (хоча ідея штучності світу й існування “прихованих механізмів”, що ховаються за лаштунками видимого соціуму, популярна в сучасній конспірології), то як один із сучасних описів реальності, який заслуговує уваги, надто через екзистенційну небезпеку, яку передбачає ймовірність (хай навіть не дуже значна) істинності закладеного бачення.

Окрім релігійного міксу ідей “Матриці”, матрицизм інкорпорує писання бахаї, а саме текст Абдул-Бахи “Провіщення Всезагального Миру”, зокрема, саме на нього посилаються як на перше джерело, де згадана ідея рабства людства у матриці природи, заглибленої у море матеріальності. Принциповий синкретизм матрицизму і посилання на різні релігії та вимога дотримуватися правил принаймні однієї з великих релігій людства, запозичений, схоже, саме з релігії бахаї. Показово, що матрицизм не наполягає на істинності якоїсь конкретно з великих релігій і на запереченні істинності шляху якоїсь чи якихось інших. У світогляді хоч постмодерну з його урівнюванням відносних істин, хоч буддизму, який бачить усі картини світу як умовні й недосконалі ментальні побудови, які потрібно відкинути і трансцендувати на шляху духовної трансформації, правильність букви догматики конкретної релігії не має ні цінності, ні особливого сенсу, сенс для матрицизму має саме прагнення трансценденції та пошуку Істини.

¹² Matrixism. (2017, June 18). Matrix is the program that generates sense out of the void. Do not ask what generates the void, for it. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1963485283884728&id=1940895422810381

Ще одна пряма відсилка до постмодернізму: на початку першого фільму Нео переховує міні-диски з хакерськими програмами у замаскованій під книгу шкатулці, на обкладинці якої написано “Симулякри і симуляції” (філософський трактат Жана Бодріяра, один з фундаментальних текстів постмодернізму).

Цілком по-буддистськи чи по-постмодерністськи звучить і одна з сентенцій, опублікованих фейсбук-групою “Матрицизм”: “Усі релігії претендують на те, що мають якийсь особливий доступ до найвищої істини. Але, насправді, істина є ілюзією, яку підтримує Матриця”.¹³ Для кращого розуміння системи вірувань матрицизму варто згадати основні архетипи з сюжету фільму, що ліг в основу релігії.

Героєм-Спасителем з ніком Нео (прізвище головного героя в Матриці Андерсон означає “людський син”; анаграма Нео – One – один, одиниця, алюзія на Перший Еон гностичних вчень) у “Матриці” постає програміст. І матрицизм став популярним в першу чергу серед людей, що займаються програмуванням, продовживши релігійну субкультуру серед ІТ-спеціалістів, яка тягнулася ще з часів дискордіанства, експериментів ІТ-субкультур в Каліфорнії з психоделіками та іншими способами розширення свідомості. Нео у Матриці – не просто програміст. Він постає як хакер, істота, небезпечна для “Системи”, здатна її ламати чи обманювати, чимось схожий на архетипного трікстера, який в процесі героїчних випробувань трансформується у Спасителя людства¹⁴.

Безліч паралелей з Христом, навіть і чудесне народження Нео в реальний світ – це “друге народження”, статус, який в багатьох культурах дається тим, хто пройшов певні ініціації. Інше бачення – “непорочне народження”¹⁵. Очікування матрицистами Нео – вираження надії на чудо, вищу силу, глибокий наратив християноцентричної культури, до якого звертається як кінотекст Матриці, так і відповіді на нього у текстах самого матрицизму. Персонажі довкола Нео теж мають певні паралелі з християнською міфологією. Морфеус – з Іоаном Хрестителем, Сайфер – з Іудою тощо. А жіночий персонаж Трініті (Трійця), на нашу думку, втілює деякі маргінально-християнські (наприклад, пор. з баченням християнської догматики у Д. Андреева) чи гностичні візії жіночої природи Третьої Іпостасі.

¹³ Matrixism. (2017, May 22). All religions claim they have some especial access to the highest truth. But in fact, truth is an illusion sustained. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1950505931849330&id=1940895422810381

¹⁴ Jung K.G. AION. In Jung K.G. Selected Works. Moscow. Popurri. pp. 229-230.

¹⁵ Godoski. A. Under The Influence: The Matrix <https://web.archive.org/web/20130205085233/http://www.screened.com/news/under-the-influence-the-matrix/2218/>.

Загалом сюжет першої “Матриці” – цілком типова месіанська подорож героя, що проходить через смерть-ініціацію та стає Спасителем з гностичними, буддистськими та психоделічними елементами та стріляниною і рукопашними боями, за якими ховається зовсім не новозавітня мораль та ставлення до непросвітлених ближніх. Виходить, що добро має бути з вогневою перевагою, а кожен “нерозбуджений” може виявитися “агентом Системи”.

Матрицизм як штучна релігія, однак, виходить за межі безпосередньо заданого в кінотрилогії фреймворку. Характерний для релігій, що мають стосунок до технологічних, та, особливо ІТ спільнот, мінімалізм виразився і у догматиці та концептуальному ядрі: матрицизм проголошує дещо незвичну систему “заповідей”.

Ось чотири догмати матрицизму:

1. Віра в месіанське пророцтво про Єдиного.
2. Вживання психоделіків як таїнство задля розширення свідомості.
3. Сприйняття реальності як багаточислової і відносної.
4. Дотримання правил чи прийняття принципів хоча б якоїсь з великих релігій людства.

Своїм символом матрицизм обрав 赤, японський ієрогліф, що означає “червоний”. Цей символ використано у комп’ютерній грі “Enter the Matrix”. “Червоний” відсилає до “червоної пігулки”, образу, який трансцендував міфологію “матриці” та міцно увійшов у популярну культуру після виходу фільму.

Архітектор матриці у другому фільмі (“Матриця. Революція”) повідомляє, що 99% мешканців матриці оберуть матрицю, якщо матимуть вибір, тому матрицизму подобалося відразу позиціонувати себе як спільноту обраних, тих, хто ради Істини готовий пожертвувати як мінімум комфортним життям, а може, й чимось значно більшим, як-от здоровою психікою чи й життям.

Образ Архітектора Матриці, який виникає у другому фільмі (“Матриця. Перезавантаження”), – референція до цілком гностичного Деміурга, творіння якого недосконале, а сам Деміург – далеко не всеблагий. Матриця показує регулярне повторюване виникнення Спасителів – як нормальний суспільний процес, прагнення до балансування якогось надскладного рівняння, до якого зводиться функціонування Матриці. Це не унікальна чудесна подія, як в християнстві, а більше нагадує індуїстські та буддистські космології та сотеріології, де навіть божества та надприродні істоти підпорядковані вищим законам.

Цілком у дусі космології та гносеології буддизму і, особливо, сучасних течій технобуддизму прочитується твердження – “якщо молишся

матриці, це іноді може й допомогти. Матриця сконструйована так, щоб створювати ілюзію Того, хто допомагає десь там угорі¹⁶. Ідея цього твердження корелює і з гностичним баченням злого Деміурга, який обманює і плете ілюзії, і з буддистським уявленням про Мару, який може використувати задля обману навіть нашу потребу у богах та нашу здатність проектувати їх у світ. Водночас, не наполягається на містичній об'єктивній “роботі” молитви у фізичному світі, як, наприклад, поширено у авраамічних релігіях. Меседж всієї трилогії – не лише самовдосконалення (в тім числі у військовому мистецтві), а активна, навіть революційна (третій фільм серії так і названо “Матриця. Революція”) дія. Індуїстський персонаж Рама-Кандра з його типовим для популярного сприйняття індуїзму спокоєм та підкоренням кармі -- в сюжеті другорядний персонаж, що підкреслює вторинність такого шляху перед рішучою зміною поведінки і опором у відповідь на несподівану небезпеку.

Практична діяльність матрицистів

Адепти матрицизму переймаються питаннями цифрової безпеки і залишанням цифрових слідів і намагаються приховувати свою діяльність від влади, в тім числі мережевої корпоративної. Хакінг, хоча б одноразовий, вказувався як необхідна передумова долучення до цієї релігії.

У якості “боротьби з Системою”, крім звичайного побутового вандалізму, пропонується і створення хаосу в статтях у Вікіпедії та інших ресурсах, присвячених матрицизму. Цим матрицисти дуже нагадують дискордіанців: їхній протест спрямований не проти чогось конкретного (як, наприклад, тригером появи церкви Летючого Локшинного Чудовиська та об'єктом її висміювання став християнський фундаменталізм), а проти параноїдних Системи й Порядку як принципів Зла.

У цілком дискордіанському стилі жартівливого спотворення інформації матрицисти писали явно дезорієнтаційні тексти про себе, як, наприклад стаття “matrixism” на ресурсі Uncyclopedia¹⁷: “сказано, що з того дня матрицизм та його послідовники ніколи не переставали вандалізувати бібліотеки, книгарні, вулиці міст та статті Вікіпедії”. Пародійний елемент у цій релігії присутній, але ні в якому разі не є визначальним.

Етика при цьому зберігається досить людинолюбною (однак з розумінням, що кожен непророзсвітлений – потенційний “агент”): “Хоча матриця

й ілюзія – це болісна ілюзія. Якщо тобі це не коштує багато, виявляй доброту до інших”¹⁸.

Ставлення матрицизму до психоделіків і технік зміни свідомості

Другий догмат (чи заповідь) матрицизму постулює вживання психоделіків як таїнство для розширення свідомості.

Насичена емоційно сцена вибору між синьою і червоною таблетками, тобто питання екзистенційного вибору між існуванням у затишній ілюзії, спокої та незнанні і бентежною правдою життя, стала одним з найбільш згадуваних образів усієї трилогії.

Для сучасного культурного бунту образ людини, яка “обирає червону таблетку”, приймає рішення про відкидання звичної реальності задля сміливої зустрічі з потенційно небезпечним Невідомим, – має певні героїчні (у кемпбелівському сенсі) конотації, але також відповідає й ініціальним нарративам шаманізму. Ризик психотичних станів на шляху експериментатора з нелегальними, а тому невідомими, психоделіками завжди присутній у експериментах зі зміною свідомості, так само як і “прелесті” на шляху християнського містика чи “ваджрне пекло” – буддистського, якщо вони знехтували повчаннями Вчителя, технікою безпеки чи виявилися психічно неготовими чи незрілими для трансформації свідомості, яку продукують психоделіки. Водночас цей образ асоціюється зі сміливістю, молодістю, та таємним знанням. На нашу думку, саме тому цей образ запозичив американський конспірологічний рух Qanon, та його численні відгалуження та сучасні теорії змов, адже адептам приємно почуватися особливими та долученими до прихованого знання.

Для субкультур, які споживають психоделіки, сцена розтікання реальності в “Матриці” має значно глибше і практичніше значення, ніж для глядача, який не “в темі”. Зображена в фільмі зміна і втрата реальністю форми й сенсу, яку переживає Нео після ковтання червоної таблетки, добре зрозуміла усім, хто має досвід вживання ЛСД. І відсилає до питання – культурного маркера: “Чи можеш ти пройти тест кислотою” (англ. can you pass an acid-test) з псай-культури шістдесятих років минулого століття.

Символічний акт вибору між розширенням свідомості і виходом за сприйняття реальності як “об'єктивної” у дивний текучий світ, де всі істини можуть змінюватися, за допомогою синтетичної “хімії” (продукту науково-технічного розвитку людства), з одного боку, – та відмовою від правди та розвитку заради комфорту цифрового споживачького

¹⁶ Matrixism. (2017, May 24). If you pray to the Matrix, sometimes it will help. The Matrix is designed to create the illusion of an. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1951615688405021&id=1940895422810381

¹⁷ Uncyclopedia. *Matrixism*. <https://en.uncyclopedia.co/wiki/Matrixism>.

¹⁸ Matrixism. (2017, May 7). Matrixism 101: Hello, dear Matrixist, Although the Matrix is an illusion, it's a painful illusion. If it doesn't cost you. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1942546615978595&id=1940895422810381

сну (так у фільмах виражений антикапіталістичний наратив) в приємних ілюзіях, з іншого, – центральна екзистенційна дилема “Матриці”. Її матрицизм вирішує однозначно – приймати виклик невідомого, ризикуючи всім, включно зі своїми базовими уявленнями про світ, і експериментувати з ним. Нелегальний і кримінальний статус психоделіків у майже всіх країнах з сучасними правовими системами на момент оголошення про створення нової релігії, на нашу думку, тільки додавав матрицизму привабливості забороненого плоду. Матрицизм постає антисистемною релігією, адепти якої ризикують, трансцендують заборони, наражаючися на небезпеки, пов’язані з кримінальним статусом обігу психоделічних препаратів.

Матрицизм не просто “не проти” психоделіків і фармакологічних методів зміни свідомості, вживання препаратів, що розширюють свідомість, тут – таїнство, спосіб без років медитацій “побачити, наскільки глибока кроликова нора”, або ж, словами О. Гакслі, “відкрити двері сприйняття”. У цьому бачимо паралелі з штучними релігіями на кшталт дискордіанства та багатьома рухами New Age, які інкорпорує психоделію у свої вчення і практики.

Матрицизм віддає перевагу тіні, непублічності, хакерству, -- тому, що один з головних ідеологів дискордіанства Р. Вілсон називав “партизанська онтологія”¹⁹. Замість того, щоб влитися у процеси, спрямовані на соціальну боротьбу за декриміналізацію, і добиватися легального дозволу на володіння психоделіками задля таїнства своєї релігії. Цим шляхом пішла, скажімо, Церква Корінних Американців, яка в межах Акту про релігійну свободу індіанців у 1978 році домоглася дозволу на релігійне вживання сакрального ентеогена мескалінового кактуса пейоту спершу в Арізоні, а потім і ще в кількох штатах і веде судову боротьбу за надання такого ж статусу марихуані та ЛСД задля своїх таїнств.

Постульоване матрицизмом як таїнство вживання психоделіків не є чимось новим для неорелігій і рухів New Age. Його корені можна простежити до “Братства Вічної Любові”, Нео-Американської церкви шістдесятих років минулого століття, і соціально-релігійних експериментів гіпі, у які вилася “психоделічна революція шістдесятих”. Завдяки книгам Р. Вілсона стосунки дискордіанців з психоделіками не дивують, але, на відміну від матрицизму, дискордіанці схильні не виставляти свої експерименти з розширенням свідомості на публіку настільки відкрито, на рівні основних постулатів своєї релігії.

Наскільки нам відомо, матрицизм – перша з помітних штучних релігій та з релігій, які постали, надихнувшись витворами кінематографу, яка підносить вживання психоделіків до рангу таїнства чи одного з головних принципів.

Поширення доступності психоделіків, поширення інформації про їхні ефекти, постійне синтезування нових і нових речовин з новими ефектами, еволюція культур вживання – все це дозволяє прогнозувати зростання уваги до них як у середовищі НРТ загалом, так і в серед фанів штучних релігій.

Сучасне існування та історія руху

Наразі (2024 рік) про існування матрицизму відомо дуже мало.

На час написання “Довідника гіперреальних релігій” і повідомлення А. Поссамає про матрицизм йшлося про 300 послідовників.

У 2008 році було повідомлення про 16 тисяч послідовників, але в індійських джерелах, які заслуговують, як мінімум, обережного ставлення.

На сьогодні домени newmatrixism.com, matrixism.org, які асоціювалися з спільнотами цієї релігії, не працюють, як і оригінальний сайт на платформі Geocities²⁰, який у 2008 році повідомив, що релігія набрала понад дві тисячі послідовників, що достатньо для її цілей, і перестає вести облік та відкрито набирати нових послідовників, бо Шлях Єдиного планує бути високодецентралізованим рухом.

Водночас було залишено інструкцію для тих, хто хоче шукати цей рух і долучатися до нього самостійно. Серед всього іншого зацікавленим рекомендувалося подивитися оригінальний фільм “Матриця”, вчинити хоча б один акт хакінгу, читати книги з Книжкового Магазину Матрицизму (список з 15 найменувань, що включає в себе священні тексти великих релігій та важливі для псай-культури тексти, зокрема мануал по вирощуванню “магічних грибів”), долучитися до психоделічного таїнства матрицизму та практики вирощування псилоцибінових грибів.

Фейсбук-сторінка Matrixism станом на 2024 рік зберігає мінімальну активність (хоча в період між 2017 та 2021 роками не оновлювалася взагалі).

Неважко уявити, що, набравши достатню для своїх цілей кількість послідовників, матрицизм (цілком у згоді з візіями кіберпанкової апокаліптики) знищив свої сліди і перейшов до підпільного існування, однак гіпотеза про те, що як спільнота матрицизм не зміг втриматися і інтерес до нього серед послідовників поступово згас, виродившись у невелику тусовку друзів, так само заслуговує на увагу.

Проголошений наприкінці першої матриці ідеал “світу без правил і контролю, без кордонів

¹⁹ Robertson, D. G. (2012) *Making the Donkey Visible: Discordianism in the Works of Robert Anton Wilson*, in C. M. Cusack and A. Norman (eds) *Handbook of New Religions and Cultural Production*. Leiden and Boston: Brill, pp. 424.

²⁰ Matrixism. The Path of the One. <https://web.archive.org/web/20071024181150/http://www.geocities.com/matrixism/>

і обмежень” імпонує анархістським та іншим групам крайньо лівого спектру, однак, скоріш за все, вони можуть надихатися з самої матриці, не потребуючи посередництва у вигляді релігії та її нечисленних послідовників²¹.

Порівняно з іншими штучними релігіями кінематографічного походження, матрицизм викликає певний когнітивний дисонанс: з одного боку, тут бачимо поп-культурне походження, з іншого – езотеричне, приховане і замасковане існування.

Схоже, тут ідеться не про постмодерну десакралізацію і “опрощення”, а про спробу знайти у наративі “Матриці” чи привнести у нього ззовні якийсь глибше філософсько-релігійне ядро, ніж здатен прочитати масовий глядач.

Є й інша, важлива для релігієзнавства, сторона: у сучасному світі, де, колись езотеричні релігійні вчення стали надбанням поп-культури, і де колись “езотеричне” і таємне, що досягалося пошуком та ініціацією, стало доступним загалу на дешевих семінарах вихідного дня, та у нескінченній кількості відео на ютубі, перетворивши езотерику в “попсотеерику” та “шизотеерику”, конспіративний підхід матрицизму, штучної релігії, що веде себе як справді езотерична, у первинному значенні цього слова, стає свого роду постмодерним знуцанням з класичних релігій та опрофанення їхніх езотеричних вчень та практик.

Естетика матрицизму

Художні образи постапокаліптичного кіберпанку з помітними впливами Ф. Діка і В. Гібсона в фільмах Вачовскі зробили матрицизм привабливим естетично. Одяг з чорної шкіри, темні окуляри, зброя, футуристичні технології – це все приваблювало глядача фільмів, і цю естетику матрицизм запозичив дійсно “культово”: для дизайну веб-сторінок та груп у Фейсбуку не потрібно було придумувати нічого нового.

Знаменита фінальна музична композиція трилогії, Navras, гоа-трансого гурту Juno Reactor (ще одна назва треку Neodammerung – з очевидною алюзією на Gotterdammerung Р. Вагнера) являє собою сучасну трансого обробку павамана абх’яроха мантри з Бріхадараньяка-упанішади, яка описує процес духовної трансформації від ілюзорного до істинного пізнання через психотехніку. А відтак остаточною метою всіх живих істот є звільнення від цієї ілюзії, просвітлення та постулювання йогоїчного шляху аскези й медитації для досягнення контролю над своїми органами чуття та розумом.

Рокова композиція Wake up (укр. «прокинись») гурту Rage Against the Machine, яка супроводжує

кульмінацію першої “Матриці”, звучить цілком у ключі послання сучасного техnobуддизму – пробудись. (При цьому неявно і вочевидь ненавмисне, однак ефектно, пародіюючи назву відомого журналу Свідків Єгови.)

У результаті музичний супровід “Матриць” виявився щедро насиченим релігійним компонентом. І хоч Wake Up, хоч Navras можуть сприйматися як окремі релігійні епічні гімни з цілком конкретним емоційним закликком до дій та інкорпорованим справжнім потужним релігійним мотиваційним меседжем.

У фільмі також є відсилання до психоделічного Білого Кролика. (Книга Льюїса Керрола є в списку важливих для прочитання матрицистом, а співачка Г. Слік, яка виконувала пісню “White Rabbit”, визнається святою у дискордіанстві.)

Релігійно-естетичні впливи та художня складова Матриці заслуговують окремого дослідження та виходять за рамки даного огляду матрицизму, тому тут досить зазначити, що ця художня складова достатня для цілей штучної релігії.

Свята матрицизму

Свята матрицизму відображають його загальну психоделічну налаштованість. Вони відображають намагання знайти точку опори у текучій постмодерній реальності, з огляду на трансформативну дію психоделіків. Матрицизм проголошує своїм святом 19 квітня – День Велосипеда (на честь першого тріпу з ЛСД його відкривача А. Гофмана у 1943 році). Крім матрицистів, це міжнародне свято відзначають представники та фани психоделічного мистецтва та найрізноманітніших психоделічних субкультур (як-от поціновувачів рейву та трансу) та штучних релігій на кшталт дискордіанства, що об’єднує матрицизм зі значно ширшим рухом світової психонавтики.

22 листопада матрицисти святкують День Пам’яті та Рефлексій (вшанування пам’яті О. Гакслі, одного з перших західних філософів, що спробували психоделіки та зробив значний внесок у розвиток псай-культури).

Паралелі з дискордіанством

При порівнянні матрицизму з іншими штучними релігіями та неорелігіями, особливо багато паралелей виникає з дискордіанством; окрім зазначених вище, це й місцями фемінне бачення Бога, як, наприклад тут: “На початку була Бог. І Їй було дуже самотньо. Вона створила Матрицю, що перекинує розум, і пройшла крізь неї”²².

Матрицизм, як і дискордіанство, – бунтарська релігія, яка культивує таємничість, невидимість,

²¹ Morehead, J.W. (2005) “A World Without Rules and Controls, Without Borders or Boundaries”: Matrixism, New Mythologies, and Symbolic Pilgrimages. In *Handbook of Hyper-real Religions*. 109-128. https://doi.org/10.1163/9789004226944_007

²² Matrixism. (2017, May 3). In the beginning, there was God. She was terribly lonely. So she created a mind boggling Matrix and put herself. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1940951579471432&id=1940895422810381

дезінформацію про себе, мережеву й соціальну анонімність, хакерство (яке дискордіанство з опануванням інтернету інтегрувало у свою практику), флюїдність, психоделію, використовує конспірологію (врешті-решт саме перебування людей в ілюзорному сні матриці – результат перемоги ворожих сил над людством) і бунт проти “Системи” і параноїдального порядку як принципу, що давить людську творчість. Списки персонажів, яких вшановують матрицисти і дискордіанці (якщо відкинути пантеон неісторичних, міфічних та відверто вигаданих людей та сутностей,) на диво схожі. І центральні місця в них відведені піонерам психоделічних досліджень, популяризаторам психоделіків та відомим діячам наркокультури.

На нашу думку, матрицизм, з високою ймовірністю, може бути одним із побічних проєктів дискордіанців, як були ними Церква СубГенія, силінізм та деякі інші штучні релігії. Одна з практичних настанов для практиків дискордіанства – створення нових релігій. Інформації для остаточного висновку про створення матрицизму дискордіанцями замало, і для остаточних висновків потрібні далші історичні та мережеві дослідження, однак, навіть якщо ця гіпотеза не буде доведена, подібність цих штучних релігій та передача ідей очевидна.

Висновки

Матрицизм не став популярною штучною релігією, як-от джедаїство чи пастафарянство, та й не ставив такої цілі.

Для релігієзнавства матрицизм становить інтерес у першу чергу як сучасна езотерична штучна релігія, що постала з популярного витвору кінематографу, автори якого здійснили сміливу спробу переосмислити й адаптувати ідеї буддизму та гностицизму відповідно до сучасної високодіджиталізованої популярної культури. В другу чергу – тим, що це штучна релігія, світосприйняття, віровчення та практика якої інкорпорує цифрові технології та методи розширення свідомості за допомогою сучасної (і нелегальної у більшості країн) психофармакології, розглядаючи її саме як таїнство, виведене у короткий список базових настанов релігії.

Матрицизм може виявитися одним із проєктів дискордіанців. На користь цієї гіпотези – таємничість і анонімність, флюїдність, психоделія, список персонажів, які потребують вшанування, зв’язки з західними програмістськими субкультурами, конспірологія і бунт проти порядку як принципу, що обмежує людську творчість, вираження прагнень до істини та розвитку у бунтарський спосіб та іноді фемінне сприйняття Бога.

Своєю появою матрицизм змусив задуматися над кількома релігієзнавчими проблемами. Зокрема, чи може кіно ставати джерелом натхнення для створення реальної, не популярної, а езотеричної

релігії у постмодерному капіталістичному суспільстві? “Сакральне кіно” з езотеричним ядром замість “сакрального тексту”? Після успіху джедаїства матрицизм – лише черговий доказ можливості виходу релігій у реальне життя з кіноекранів. А відтак з’являється фактаж для теорій, які бачать секуляризацію не як зникнення релігійності, а, радше, як видозміну її виявів відповідно до умов постмодерної цифровізованої реальності. Сьогодні ми можемо з упевненістю говорити, що насичення фільму великою кількістю ідей, запозичених з існуючих релігій та філософських вчень, разом з емоційною складовою та видовищністю сучасних витворів кінематографу, може сприйматися як релігійний текст, попкультурне пророцтво, мотиватор до зміни поведінки у більш релігійному напрямку.

Матрицизм також ствердно відповідає на питання, на яке джедаїство натомість відповідало негативно. (Принаймні з точки зору демократичних законодавств; адже з точки зору фундаменталістськи налаштованих вірян християнства та ісламу, вже сам факт існування та діяльності Храму Ордену Джедаїв сприймається негативно.) Тож чи може штучна релігія, яка постала з витвору популярного кінематографу, закликати до нелегальної, потенційно небезпечної для вірян діяльності? Виявляється, що так, може. Наступне питання: скільки часу штучна релігія з такими настановами може проіснувати і у якому вигляді?

Про діяльність вірян матрицизму з 2017 року немає практично ніякої інформації.

Час від часу у даркнеті можна зустріти згадки про матрицистів, однак нічого такого, що б дійсно привернуло увагу ЗМІ, вони не зробили. Однак сторінки, які позиціонувалися як офіційні сторінки руху, вже багато років як не підтримуються. Оригінальна сторінка повідомила, що релігія не потребує набору нових вірян через таку форму взаємодії, як веб-сайт. У якій формі існує, якщо існує, ця релігія у 2024? Фактично, про її існування на сьогодні релігієзнавству нічого не відомо.

Ще один важливий висновок для культурології. У результаті конструювання та “експлуатації” (на нашу думку це слово цілком може застосовуватися до штучних релігій та функцій, які вони виконують у сучасному суспільстві) матрицизму та подібних релігій людство назбирало достатньо знань про структуру, функції, способи буття релігії. І на основі цих знань може конструювати все реалістичніші та реалістичніші релігії як для цілей мистецтва (кінематограф, художня література, розважальний контент), так і для інших цілей, зокрема політичних (поширення певних ідей, як-от теорій змов) чи економічних (квазірелігійні елементи корпоративних культур).

Сьогодні важливий і філософський аспект стосунків людини з майбутнім Штучним Інтелектом,

який знаходиться у центрі апокаліптики і сотеріології матрицизму. Екзистенційна проблема все більшого впадання людства у залежність від технологій, все меншого розуміння цих технологій неспеціалістами та збільшення вбивчої сили та автономності сучасної робототехніки на обмеженому ШІ щороку тільки загострюється. Тому все актуальнішими стають тривожні візії подальшої долі людства у стосунках зі своїми породженнями, які в багатьох сферах вже перевершують своїх творців.

А. Поссамай²³ зазначив, що глобальне розповсюдження інтернету створило безпрецедентні можливості для поширення феноменів поп-культури поза тими художніми та медійними “реальностями”, для котрих їх створювали. Це ширший культурний процес, лише одним з потоків якого стало поширення “гіперрелігій”. Можна прогнозувати, що дальша діджиталізація людства, поширення доступних механізмів взаємодії з віртуальною реальністю ще пришвидшить ці процеси та ще сильніше розмие межі між “дійсністю”, “текстом” чи “кіно”. Для

споживачів популярної культури це має практично означати прихід нових релігій з нових медійних і фантастичних світів.

Розвиток кінематографу з його запитом на гарно розроблені, максимально реалістичні релігії (як, наприклад, у серіалі “Гра Престолів”) дозволяє передбачити, що матрицизм – це, скоріше, одне з перших явищ такого класу, і подібні (та ще якісніше змайстровані) штучні релігії виникатимуть і виходитимуть з екранів (а пізніше – й зі світу повноцінної віртуальної реальності) у реальне життя й надалі, значною мірою займаючи в житті фанів те місце, яке раніше займали релігії у вірян.

Вихід на екрани наступних фільмів чи серіалів епопеї “Матриця” у найближчі роки, на нашу думку, знову на якийсь час може посилити суспільний інтерес до цієї релігії і, сподіваємося, винесе у публічний простір більше інформації про приховане життя матрицистів, що зможе дати дослідникам більше інформації про життєздатність таких конструкторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Агеев, В. (2021). Штучні та пародійні релігії: проблеми дефініції. *Українське Релігієзнавство*. № 94. 14–37.
- Юнг К.Г. (1998). AION. В Юнг К.Г. *Избранное*. М. ООО “Попурри”. 229–230 с.
- Chidester, D. (2005). *Authentic Fakes: Religion and American Popular Culture*. Berkeley, Los Angeles, London.
- Cusack, C. M. (2010). *Invented Religions: Imagination, Fiction and Faith*. London.
- Godoski, A. *Under The Influence: The Matrix* [Електронний Ресурс] Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20130205085233/http://www.screened.com/news/under-the-influence-the-matrix/2218/>.
- Jordison, S.J. (2005). *The Joy of Sects*. Robson Books, 128.
- Matrixism. (2017, June 18). Matrix is the program that generates sense out of the void. Do not ask what generates the void, for it. Facebook. [Електронний Ресурс] Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1963485283884728&id=1940895422810381
- Matrixism. (2017, May 22). All religions claim they have some especial access to the highest truth. But in fact, truth is an illusion sustained. Facebook. [Електронний Ресурс] Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1950505931849330&id=1940895422810381
- Matrixism. (2017, May 24). If you pray to the Matrix, sometimes it will help. The Matrix is designed to create the illusion of an. Facebook. [Електронний Ресурс] Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1951615688405021&id=1940895422810381
- Matrixism. (2017, May 7). Matrixism 101: Hello, dear Matrixist, Although the Matrix is an illusion, it's a painful illusion. If it doesn't cost you. Facebook. [Електронний Ресурс] Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1942546615978595&id=1940895422810381
- Matrixism. (2017, May 3). In the beginning, there was God. She was terribly lonely. So she created a mind boggling Matrix and put herself. Facebook. [Електронний Ресурс] Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1940951579471432&id=1940895422810381
- Matrixism. The Path of the One. [Електронний Ресурс] Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20071024181150/http://www.geocities.com/matrixism/>
- Melton, J.G. (2007). Perspective New New Religions: Revisiting a Concept. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*. The Regents of the University of California. 10 (4): 103–112. [Електронний Ресурс] Режим доступу: doi:10.1525/nr.2007.10.4.103.
- Morehead, J.W. (2005) “A World Without Rules and Controls, Without Borders or Boundaries”: Matrixism, New Mythologies, and Symbolic Pilgrimages. In *Handbook of Hyper-real Religions*. 109–128. [Електронний Ресурс] Режим доступу: https://doi.org/10.1163/9789004226944_007

²³ Possamai, A. Hyper-real Religion. (January 2020). An interview with Adam Possamai. Volume 16, Number 1. *International Journal of Baudrillard Studies* <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/hyper-real-religion/>

Possamai, A. Hyper-real Religion. (January 2020). An interview with Adam Possamai. Volume 16, Number 1. *International Journal of Baudrillard Studies* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/hyper-real-religion/>

Possamai, A. (2005). *In Search of New Age Spiritualities*. Ashgate Publishing, Ltd.

Possamai, A. (2005). *Religion and Popular Culture: A Hyper-Real Testament*. [Електронний Ресурс] Режим доступу: https://web.archive.org/web/20110807053452/http://www.peterlang.com/download/extract/14609/extract_29272.pdf

Robertson, D. G. (2012). 'Making the Donkey Visible: Discordianism in the Works of Robert Anton Wilson', in C. M. Cusack and A. Norman (eds) *Handbook of New Religions and Cultural Production*. Leiden and Boston: Brill, pp. 421–442.

Taira, T. (2006). *Notkea Uskonto [Liquid Religion]*. Tampere: Eetos.

Uncyclopedia. *Matrixism*. [Електронний Ресурс] Режим доступу: <https://en.uncyclopedia.co/wiki/Matrixism>.

Wilber, K., Wachowski L. (2004). The many Meanings of the Matrix. *Integral Life*. [Електронний Ресурс] Режим доступу: <https://integrallife.com/many-meanings-matrix/>

REFERENCES

Ageyev V. (2021). *Shtuchni ta parodiini relihii: problemy definitsii [Invented and parody religions: the problems of definition]*. Ukrainian Religious Studies. № 94. pp. 14–37.

Chidester, D. (2005). *Authentic Fakes: Religion and American Popular Culture*. Berkeley, Los Angeles, London.

Cusack, C. M. (2010). *Invented Religions: Imagination, Fiction and Faith*. London.

Godoski, A. *Under The Influence: The Matrix* <https://web.archive.org/web/20130205085233/http://www.screened.com/news/under-the-influence-the-matrix/2218/>.

Jordison, S.J. (2005). *The Joy of Sects*. Robson Books. p. 128.

Jung K.G. AION. In Jung K.G. *Selected Works*. M. Popurri. pp. 229–230.

Matrixism. (2017, June 18). Matrix is the program that generates sense out of the void. Do not ask what generates the void, for it. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1963485283884728&id=1940895422810381

Matrixism. (2017, May 22). All religions claim they have some especial access to the highest truth. But in fact, truth is an illusion sustained. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1950505931849330&id=1940895422810381

Matrixism. (2017, May 24). If you pray to the Matrix, sometimes it will help. The Matrix is designed to create the illusion of an. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1951615688405021&id=1940895422810381

Matrixism. (2017, May 7). Matrixism 101: Hello, dear Matrixist, Although the Matrix is an illusion, it's a painful illusion. If it doesn't cost you. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1942546615978595&id=1940895422810381

Matrixism. (2017, May 3). In the beginning, there was God. She was terribly lonely. So she created a mind boggling Matrix and put herself. Facebook. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1940951579471432&id=1940895422810381

Matrixism. The Path of the One. <https://web.archive.org/web/20071024181150/http://www.geocities.com/matrixism/>

Melton, J.G. (2007). Perspective New Religions: Revisiting a Concept. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*. The Regents of the University of California. 10 (4): 103–112. <https://doi:10.1525/nr.2007.10.4.103>.

Morehead, J.W. (2005) "A World Without Rules and Controls, Without Borders or Boundaries": *Matrixism, New Mythologies, and Symbolic Pilgrimages*. In *Handbook of Hyper-real Religions*. 109–128. https://doi.org/10.1163/9789004226944_007

Possamai, A. Hyper-real Religion. (January 2020). An interview with Adam Possamai. Volume 16, Number 1. *International Journal of Baudrillard Studies*. <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/hyper-real-religion/>

Possamai, A. (2005). *In Search of New Age Spiritualities*. Ashgate Publishing, Ltd.

Possamai, A. (2005). *Religion and Popular Culture: A Hyper-Real Testament*. https://web.archive.org/web/20110807053452/http://www.peterlang.com/download/extract/14609/extract_29272.pdf

Possamai, A. *Religion and Popular Culture: A Hyper-Real Testament*. https://web.archive.org/web/20110807053452/http://www.peterlang.com/download/extract/14609/extract_29272.pdf

Robertson, D. G. (2012) 'Making the Donkey Visible: Discordianism in the Works of Robert Anton Wilson', in C. M. Cusack and A. Norman (eds) *Handbook of New Religions and Cultural Production*. Leiden and Boston: Brill, pp. 421–442.

Taira, T. (2006). *Notkea Uskonto [Liquid Religion]*. Tampere: Eetos.

Uncyclopedia. *Matrixism*. <https://en.uncyclopedia.co/wiki/Matrixism>.

Wilber, K., Wachowski L. (2004). The many Meanings of the Matrix. *Integral Life*. <https://integrallife.com/many-meanings-matrix/>